

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

O‘ZBEKISTON SSRDA FUTBOL STADIONLARI VA MASHG‘ULOT BAZALARINING HUDUDIIY JOYLASHUVI: 1960–1980-YILLARDAGI REJALASHTIRISH SIYOSATI VA UNING TARIXIY OQIBATLARI

Ergashev Ahmad Abdug‘offorovich

Tarix fani o‘qituvchisi, Navoiy innovatsiyalar universiteti

Surxondaryo kampusi, Sho‘rchi, O‘zbekiston.

E-mail: ahmadergashev97@gmail.com

+998 99 670 26 02

Annotatsiya

Maqolada 1960–1980-yillarda O‘zbekiston SSR hududida futbol stadionlari, mashg‘ulot bazalari, idoraviy maydonlar va bolalar-o‘smirlar sport maktablarining joylashuv qonuniyatlari tarixiy va fazoviy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot futbol infratuzilmasini alohida obyektlar yig‘indisi emas, balki shaharlar ierarxiyasi, sanoat korxonalari, transport tarmoqlari, idoraviy homiylik va sport boshqaruvi o‘zaro ta’sirida shakllangan hududiy tizim sifatida izohlaydi. Toshkent va ayrim viloyat markazlarida yuqori darajadagi stadion hamda bazalarning jamlanishi ittifoq miqyosidagi musobaqalar talabiga javob bergan bo‘lsa, qishloq tumanlari va iqtisodiy bazasi zaif shaharlarda standart maydon, murabbiylik va tibbiy xizmat taqchilligi saqlanib qolgan. Ilmiy yangilik sovet rejalashtirish modelining hududiy nosimmetrikligi mustaqillik davridagi futbol siyosatiga qanday institutsional meros qoldirganini infratuzilma zanjiri va yo‘lga bog‘liqlik nazariyasi orqali ochib berishda namoyon bo‘ladi. Natijalar yangi obyekt qurish bilan birga mavjud bazalarning bandligi, texnik holati va hududiy kirish imkonini o‘lchash zarurligini ko‘rsatadi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kalit so‘zlar: futbol infratuzilmasi, stadion, mashg‘ulot bazasi, hududiy rejalashtirish, idoraviy sport, shaharlar ierarxiyasi, hududiy nosimmetriklik, institutsional meros, ommaviy futbol

ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕНИЕ ФУТБОЛЬНЫХ СТАДИОНОВ И ТРЕНИРОВОЧНЫХ БАЗ В УЗБЕКСКОЙ ССР: ПОЛИТИКА ПЛАНИРОВАНИЯ 1960–1980-Х ГОДОВ И ЕЁ ИСТОРИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация

В статье анализируются закономерности размещения футбольных стадионов, тренировочных баз, ведомственных площадок и детско-юношеских спортивных школ в Узбекской ССР в 1960–1980-е годы. Инфраструктура рассматривается как территориальная система, сформированная взаимодействием городской иерархии, промышленных предприятий, транспортных связей, ведомственного финансирования и спортивного управления. Выявлено, что концентрация качественных объектов в Ташкенте и отдельных областных центрах обеспечивала участие в союзных соревнованиях, но одновременно закрепляла дефицит стандартных площадок, тренеров и медицинского сопровождения в сельских районах. Научная новизна состоит в раскрытии институционального наследия территориальной асимметрии советской модели для футбольной политики периода независимости.

Ключевые слова. футбольная инфраструктура, стадион, тренировочная база, территориальное планирование, ведомственный спорт, региональная асимметрия, институциональное наследие

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

TERRITORIAL DISTRIBUTION OF FOOTBALL STADIUMS AND TRAINING BASES IN THE UZBEK SSR: PLANNING POLICY OF THE 1960S–1980S AND ITS HISTORICAL CONSEQUENCES

Abstract

The article examines the territorial patterns of football stadiums, training bases, departmental grounds and youth sports schools in the Uzbek SSR during the 1960s–1980s. Football infrastructure is treated as a spatial system shaped by urban hierarchy, industrial enterprises, transport networks, departmental sponsorship and sports administration. The concentration of high-quality facilities in Tashkent and selected regional centres supported participation in all-Union competitions, while rural districts and economically weaker towns continued to face shortages of standard pitches, qualified coaching and medical support. The novelty of the study lies in explaining how the spatial asymmetry of Soviet planning created institutional path dependence for football policy after independence.

Keywords: football infrastructure, stadium, training base, spatial planning, departmental sport, regional inequality, institutional legacy, Uzbekistan

KIRISH

Futbol infratuzilmasi stadion bilan cheklanmaydi. Uning to‘laqonli ishlashi musobaqa arenasi, kundalik mashg‘ulot maydoni, yoshlar sport maktabi, kiyinish va tibbiy xonalar, transport kirishi, inventar ta‘minoti, murabbiylar shtati hamda muntazam musobaqa taqvimining bir-biriga bog‘lanishini talab qiladi. Ushbu qismlardan bittasi ishlamasa, katta stadion mavjudligi hududda barqaror futbol tizimi shakllanganini anglatmaydi. Shuning uchun tarixiy tahlilda obyektlarning

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

sonidan tashqari ularning funksiyasi, mulk shakli, hududiy joylashuvi va foydalanish rejimi ham hisobga olinishi lozim.

XX asrning 60-yillari O‘zbekiston futboli uchun sifat jihatidan yangi bosqich bo‘ldi. “Paxtakor”ning SSSR oliy ligasidagi ishtiroki poytaxtdagi stadion va o‘quv-mashq bazalariga qo‘yiladigan talabni oshirdi. Respublika vakilining ittifoq miqyosida qatnashishi futbolchilarni yil davomida tayyorlash, yirik tomoshabin oqimini boshqarish, tibbiy nazorat, zaxira jamoalar va yoshlar seleksiyasini markazlashtirishni taqozo etdi. Natijada Toshkent sport infratuzilmasining asosiy tuguniga aylandi, viloyatlardagi futbol rivoji esa sanoat korxonalari, kasaba uyushmalari va mahalliy boshqaruv organlarining resursiga ko‘proq bog‘liq bo‘lib qoldi [1; 2].

Muammo shundaki, sovet davrida barpo etilgan obyektlar ko‘pincha umumrespublika statistikasi doirasida qayd etilgan, ammo ularning tumanlar va shaharlar kesimidagi real sifati, mavsumiy bandligi va foydalanish imkoniyati yetarli darajada o‘rganilmagan. Markaziy stadionning mavjudligi bilan maktab o‘quvchisining muntazam mashq qilishi o‘rtasida katta institutsional masofa bo‘lishi mumkin edi. Maqolaning maqsadi 1960–1980-yillarda futbol infratuzilmasi joylashuvini belgilagan omillarni ochish, hududiy tafovutlarning mexanizmini tushuntirish va ushbu modelning keyingi sport siyosatiga qoldirgan oqibatlarini baholashdan iborat.

MANBALAR VA TADQIQOT USULLARI

Tadqiqotning manba bazasini o‘zbek futboli tarixiga bag‘ishlangan xotira va monografik asarlar, jismoniy tarbiya tarixi bo‘yicha mahalliy tadqiqotlar, klub va stadionlar tarixiga oid nashrlar, sport boshqaruvi hujjatlari hamda mustaqillikning dastlabki yillarida qabul qilingan normativ hujjatlar tashkil etdi. E. Avanesov, G. Krasnitskiy va A. Imomxo‘jayev asarlarida futbol muhitining

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

voqeaviy manzarasi, jamoalar, murabbiylar va stadionlar bilan bog‘liq faktlar jamlangan [1–3]. X. Botirov, A. Akramov va J. Eshnazarovning ishlari jismoniy madaniyat tizimi, idoraviy sport va boshqaruvning umumiy tarixiy asoslarini tushuntirishga xizmat qiladi [4–6].

Maqolada tarixiy-tizimli, qiyosiy-hududiy va institutsional tahlil usullari qo‘llanildi. Tarixiy-tizimli usul stadion, baza, sport maktabi va musobaqa tizimini o‘zaro bog‘liq zanjir sifatida ko‘rishga imkon berdi. Qiyosiy-hududiy tahlil poytaxt, viloyat markazi, sanoat shahri va qishloq tumani o‘rtasidagi funksional tafovutlarni aniqlashga qaratildi. Institutsional tahlil obyektning qaysi tashkilot balansida turgani, ta‘mir va ekspluatatsiya xarajatlari kim tomonidan qoplangani hamda sport natijasi uchun javobgarlik qanday taqsimlanganini baholadi.

Ochiq manbalarda 1960–1980-yillar bo‘yicha barcha stadion va maydonlarning to‘liq hududiy reyestri mavjud emas. Shu sababli tadqiqot sonli inventarizatsiya qilishni emas, joylashuvning asosiy qonuniyatlarini rekonstruksiya qilishni ko‘zlaydi. Keyingi davr hujjatlaridan retrospektiv indikator sifatida foydalanildi. Masalan, 1993-yildagi 144-son qarorda “Paxtakor” stadioni, Qibray va Chig‘atoy bazalarini ta‘mirlash, klublar huzurida bolalar-o‘smirlar sport maktablarini ochish zarurati alohida ko‘rsatilgan. Bu holat mustaqillik boshida ham sovet davrida shakllangan tayanch obyektlar milliy futbol tizimining asosiy moddiy zanjiri bo‘lib qolganini tasdiqlaydi [7].

NATIJALAR

Tahlil futbol infratuzilmasi joylashuvining asosiy omili shaharlarning ma‘muriy maqomi bo‘lganini ko‘rsatdi. Respublika va viloyat miqyosidagi markazlar katta musobaqalarni qabul qilishi, rasmiy marosimlar o‘tkazishi va ko‘p sonli tomoshabinni joylashtirishi kerak edi. Shu sababli kapital qurilish, yoritish, tribuna, xizmat xonalari va transport kirishi avvalo markaziy stadionlarda

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

jamlandi. Ushbu obyektlar sport bilan birga siyosiy va ommaviy tadbirlar maydoni sifatida ham ishlatilgani uchun ularning qurilishi mahalliy futbol ehtiyojidan kengroq ma'muriy vazifaga ega bo'lgan.

Ikkinchi kuchli omil sanoat va idoraviy homiylik edi. To'qimachilik, konchilik, neft-gaz, temir yo'l, qurilish va qishloq xo'jaligi tizimidagi korxonalar o'z jamoalarini saqlash, transport, kiyim-kechak va maydon xarajatlarini qoplash imkoniga ega edi. Korxona jamoasi futbolchini ishchi sifatida rasmiylashtirishi, mashg'ulot uchun vaqt ajratishi va safar xarajatini ishlab chiqarish budjetidan moliyalashtirishi mumkin bo'lgan. Bunday model futbolni mehnat jamoasi madaniyatining bir qismiga aylantirdi, ammo jamoa va maydonning taqdiri korxonaning iqtisodiy holati hamda rahbariyat munosabatiga qattiq bog'lanib qoldi.

Transport geografiyasi ham infratuzilma qiymatini belgiladi. Temir yo'l va yirik avtomobil yo'llariga yaqin shaharlar respublika musobaqalari taqvimiga osonroq kiritilgan, jamoalar safarini va tomoshabinlar harakatini tashkil etish imkoniga ega bo'lgan. Uzoq qishloq tumanidagi maydon esa texnik holati qoniqarli bo'lsa ham, muntazam kuchli raqiblar va malakali hakamlar bilan ta'minlanmagan. Demak, maydonning sport qiymati uning fizik sifatidan tashqari musobaqa va transport tarmog'iga qanchalik ulanganiga bog'liq bo'lgan.

Poytaxtda yuqori malakali murabbiy, tibbiy xizmat va seleksiya imkoniyatlarining jamlanishi vertikal harakatni kuchaytirdi. Viloyatda aniqlangan iqtidorli futbolchi yuqori bosqichga chiqish uchun Toshkentdagi sport maktabi yoki tayanch jamoaga o'tishga intilgan. Bu tizim respublika miqyosida kuchli tarkib tuzishga yordam berdi, lekin hududiy klublarning o'z tarbiyalanuvchilarini uzoq muddat saqlash imkonini kamaytirdi. Markazga resurs va iste'dod oqimi kuchaygani sari periferiyada raqobat darajasi va murabbiylik tajribasi sekinroq rivojlandi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Qishloq hududlarida futbolning ommaviyligi infratuzilma sifatidan yuqori bo'lgan. Maktab hovlisi, bo'sh yer, paxta terimidan keyingi maydon yoki mahalla hududi norasmiy futbol makoniga aylangan. Ushbu muhit ko'plab bolalarning o'yinga kirishini ta'minlagan, biroq standart o'lcham, tekis qoplama, sug'orish, kiyinish xonasi, xavfsizlik va tibbiy yordam bo'lmagan. Norasmiy maydon futbolga boshlang'ich qiziqish uyg'otgan, ammo muntazam tayyorgarlik va professional seleksiya bosqichiga o'tish uchun yetarli bo'lmagan.

1970–1980-yillarda bolalar-o'smirlar sport maktablari futbol infratuzilmasining inson kapitali bilan bog'lovchi bo'g'iniga aylandi. Sport maktabi mavjud shaharda stadion kundalik mashg'ulot bilan band bo'lib, murabbiy shtati va yosh guruhlar taqviimi shakllangan. Faqat katta uchrashuvlarda ishlatiladigan arena esa mahalliy futbolchilar tayyorlashga kamroq ta'sir ko'rsatgan. Shuning uchun infratuzilma samaradorligini tribuna sig'imi bilan emas, bir haftada nechta yosh guruhi muntazam mashq qilishi, maydonning yil davomida ishlashi va sport maktabi bilan funksional aloqasi orqali baholash zarur.

1979-yildagi "Paxtakor" jamoasi bilan bog'liq aviahalokat markazlashgan modelning institutsional xavfini ham ochib berdi. Respublikaning oliy darajadagi tajribasi, futbolchilar avlodi va ramziy kapitali bitta klubda haddan tashqari jamlanganda, keskin yo'qotish butun tizimga ta'sir qiladi [3]. Keyingi tiklanish jarayoni boshqa hududlardagi barqaror zaxira, murabbiylar tarmog'i va klublararo hamkorlikning strategik ahamiyatini ko'rsatdi.

1980-yillarning oxiriga kelib hududiy futbol jamoalari va sport maktablari tarmog'i kengaygan bo'lsa-da, obyektlar sifati bir xil bo'lmagan. Ayrim markaziy stadionlar ittifoq va respublika talablariga moslashgan, ko'plab tuman maydonlari esa mavsumiy va xo'jalik usulida saqlangan. Qurilish xarajatini topish mumkin bo'lgan joyda ham keyingi ekspluatatsiya, qoplamani yangilash, yoritish va tibbiy jihozlar uchun barqaror moliyalashtirish mexanizmi

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

yetishmagan. Shu tariqa qurilish qarori bilan obyektning butun hayotiy sikli o'rtasida uzilish yuzaga kelgan.

Infratuzilma bo'g'ini	Asosiy joylashuv omili	Tarixiy afzallik	Tizimli xavf
Markaziy stadion	Ma'muriy markaz va yirik musobaqa	Tomoshabin, transport va nufuz	Kundalik mashg'ulotdan uzilish
Mashg'ulot bazasi	Tayanch klub va terma jamoa	Yil davomida tayyorgarlik	Markazga haddan tashqari jamlanish
Idoraviy maydon	Korxona va kasaba uyushmasi	Mahalliy jamoani tez moliyalashtirish	Korxona holatiga qaramlik
Sport maktabi	Aholi va murabbiylar mavjudligi	Yoshlar seleksiyasi va muntazamlilik	Hududlar bo'yicha sifat tafovuti
Qishloq maydoni	Mahalla va maktab tashabbusi	Arzon va ommaviy kirish	Xavfsizlik va standart yetishmasligi

MUHOKAMA

Aniqlangan qonuniyatlar yo'lga bog'liqlik tushunchasi orqali izohlanadi. Dastlabki investitsiya qayerga yo'naltirilsa, keyingi murabbiy, musobaqa, tomoshabin va ta'mir mablag'i ham o'sha tugun atrofida jamlanadi. Toshkent va ayrim yirik shaharlardagi tarixiy ustunlik shunchaki obyektlar soni bilan emas, ularni qo'llab-quvvatlovchi institutlar majmuasi bilan mustahkamlangan. Mustaqillikdan keyin yangi chempionatni tez boshlash zarurati mavjud tarmoqdan foydalanishni talab qilgan va shu orqali eski hududiy tafovutlar yangi boshqaruv tizimiga ko'chgan.

1993-yildagi 144-son qarorning Qibray, Chig'atoy va "Paxtakor" obyektlariga alohida e'tibor qaratishi tarixiy markazlashuvning davomiyligini ko'rsatadi [7].

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Bu qaror o'sha sharoitda mantiqiy bo'lgan, chunki milliy terma jamoa va oliy darajadagi klub uchun tayyor baza zarur edi. Biroq uzoq muddatli siyosatda tayanch markazni saqlash bilan hududiy kirishni kengaytirish o'rtasida muvozanat bo'lmasa, markaz yuqori natija uchun resurs oladi, periferiyada esa futbolga kirish imkoniyati sifatsizligicha qoladi.

Zamonaviy siyosatda "yangi stadion qurildi" ko'rsatkichi yetarli emas. Har bir obyekt uchun raqamli pasport yuritilishi, unda qurilgan yil, balans egasi, qoplama holati, yoritish, kiyinish va tibbiy xonalar, haftalik bandlik, yosh guruhlari, ayollar futboli uchun ajratilgan vaqt, ta'mir xarajati va transport kirishi ko'rsatilishi lozim. Ushbu ma'lumotlar obyektning real sport qiymatini ochadi va mablag'ni ramziy qurilishdan foydalanish samaradorligiga yo'naltiradi.

Hududiy moliyalashtirish aholining umumiy soniga emas, sport infratuzilmasi tanqisligi indeksiga tayanishi kerak. Bolalar ulushi, mavjud maydonning yuklamasi, eng yaqin standart maydongacha masofa, iqlim sharoiti, murabbiylar soni va ta'mir ehtiyoji birgalikda hisoblanishi zarur. Qishloq tumani uchun ko'p ming o'rinli stadiondan ko'ra yoritilgan, sun'iy qoplamali, yil davomida ishlaydigan ikki yoki uchta mashg'ulot maydoni ko'proq ijtimoiy va sport natijasi berishi mumkin.

Tarixiy tajriba infratuzilmaning barqarorligi mulk shaklidan ko'ra javobgarlik aniqligiga bog'liqligini ko'rsatadi. Davlat ommaviy kirishni va xavfsizlik standartini kafolatlashi, futbol assotsiatsiyasi metodik hamda musobaqaviy talablarni belgilashi, klub akademiyasi seleksiya va yuqori mahorat bosqichini ta'minlashi, xususiy sektor esa xizmat va innovatsiyaga sarmoya kiritishi mumkin. Vazifalar aralashsa, ta'mir uchun mablag' topilmaydi yoki obyekt professional jamoa ehtiyojiga yopilib, mahalliy bolalar undan foydalana olmaydi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

XULOSA

1960–1980-yillarda O‘zbekiston SSR futbol infratuzilmasi ma’muriy markazlar, sanoat korxonalari va ittifoq musobaqalari talabi ta’sirida shakllandi. Ushbu model yuqori darajadagi jamoa va stadionlarni yaratdi, ommaviy futbolning ijtimoiy bazasini kengaytirdi va mustaqil chempionat uchun tayyor moddiy poydevor qoldirdi. Shu bilan birga, poytaxt hamda kuchli sanoat shaharlari bilan qishloq tumanlari o‘rtasidagi sifat tafovuti, obyektlarning idoraviy resursga qaramligi va ekspluatatsiya xarajatlarining barqaror moliyalashtirilmagani uzoq muddatli muammoga aylandi. Hozirgi futbol siyosati tarixiy merosni shunchaki saqlash bilan cheklanmasdan, obyektlarning real bandligi va hududiy kirish imkonini o‘lchaydigan boshqaruv tizimiga o‘tishi kerak. Shunda infratuzilma yirik arena timsolidan futbolchini boshlang‘ich o‘yindan professional tayyorgarlikkacha olib boradigan uzluksiz hududiy tarmoqqa aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Avanesov E. O‘zbek futboli 80 yoshda. – Toshkent, 1992.
2. Krasnitskiy G. O‘zbek futboli yuz yoshda. – Toshkent, 2012.
3. Imomxo‘jayev A. R. Asr futbolidagi asl qadrdonlarim. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 800 b.
4. Botirov X. A. Jismoniy tarbiya va sport tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1993.
5. Akramov A. K. O‘zbekistonda jismoniy madaniyat va sport tarixi. – Toshkent: O‘zDJTI, 1997.
6. Eshnazarov J. Jismoniy madaniyat tarixi va boshqarish. – Toshkent, 2008.
7. O‘zbekiston Respublikasida futbolni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 18-martdagi 144-son qarori // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/-619840> – Murojaat sanasi: 16.07.2026.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

-
8. Akramov R. A. Futbol: darslik. – Toshkent, 2006.
 9. Akramov R. A. Yosh futbolchilarni tanlab olish va tayyorlash. – Toshkent: Meditsina, 1989.
 10. Xo‘jayev F. O‘zbekistonda jismoniy tarbiya. – Toshkent, 1997.
 11. Abdumalikov R., Eshnazarov J. Ajdodlar jismoniy tarbiyasi tarixini o‘rganish masalalari. – Toshkent: O‘zDJTI, 1993.
 12. Futbolni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-martdagi PQ-3610-son qarori // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/-3589863> – Murojaat sanasi: 16.07.2026.
 13. O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-dekabrda PF-5887-son Farmoni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/-4631208> – Murojaat sanasi: 16.07.2026.
 14. O‘zbekiston futbol assotsiatsiyasi. Rasmiy materiallar [Elektron manba]. – URL: <https://ufa.uz> – Murojaat sanasi: 16.07.2026.